

„Vari“ jäi varju

„Vari” on ajalooline kriminaalfilm, mille keskmes tegutseb 30-aastane Juhan Liiv, kes oma tavapärase luuletajaameti asemel on paigutatud detektiivirolli ning sunnitud lahendama oma kodukandis toimunud mõrvu. Liivi kehastab meisterlikult Pääru Oja, kelle näitlemine on tõepoolest jumalik, kuid kahju, et kõik see anne raisati filmile, mis tegelikult meile Liivi kohta midagi ei räägi.

Elo Kaalep on öelnud: „Stsenarium ei kaotaks midagi, kui Liivi asemel astuks detektiivirollis üles Friedebert Tuglas, Lydia Koidula..”, millega pean ma nõustuma. Jääb mulje, nagu keegi oleks täiesti viimasel hetkel otsustanud, et sellest Juhani-nimelisest tegelasest teeme tegelikult Juhan Liivi, puistame sinna näpuotsaga tema luulet ja küll siis iga eestlane, kel patriotism veres, end kinno veab, kasvõi sunniviisiliselt, kui muidu mitte. Liivi asemel oleks vabalt võinud tegutseda teada-tuntud apteeker Melchior, olenemata sajandist. Krimifilme on üldse eestlastele viimaste aastate jooksul palju sisse söödetud. Kas me nüüd ainult nendest peamegi toituma?

Tristan Priimägi arvab, et Liiv väärinuks tõeliselt tugevat karakterdraamat. Eesti filmi ajaloos on nii mõnigi õnnestunud eluloofilm, näiteks „Vehkleja” (2015) või „Seltsimees laps” (2018), mis tõestavad, et meie filmitegijad on suutelised looma päris elu ainetel filme, seda teed oleks võinud minna ka „Vari”. „Varju” biograafiafilmiks nimetada ei saa mitte kuskilt otsast, sest stsenaariumi kirjutamine usaldati valedesse kättesse, mille tõttu peame vaatama järjekordset kriminulli, kuigi see oleks võinud olla koht, kus eestlasi päriselt harida oma rahvusliku identiteedi osas. Muidugi on tore, et Liivi keskmes üldse film tehti, kuid kas see kuidagi teda eestlaste silmis täiustab või muudab surematuks? Pigem mitte.

Tõepoolest, üks Liivi elu puudutav asjaolu, millele tähelepanu juhiti, oli tema vaimne seisund ja võitlus skisofreeniaga, kuid leian, et ka seda pole eriti auväärselt käsitletud. Liivi skisofreeniahood, mis teda õigele teele juhatasid, olid kohati lihtsaks väljapääsuks müsteeriumi lahendamisel. Ilo Tuule Rajand on välja toonud mõtte, kas on õiglane defineerida kunstnikku tema vaimsete raskuste kaudu, ja ma väidan, et ei ole. Vähemalt selles filmis pole seda kohaselt kasutatud, kuigi see on ainus tõetruu asi, mis me Liivi kohta teada saame. Visuaalselt on sellega väga ilusti mängitud ning vaatajana tekkis minulgi kananahk ning pea tahtis otsast kukkuda, kuid sellega see piirdub. Pigem kasutatakse Liivi skisofreeniahoogusid selleks, et näidata, kui haavatav ta on.

Samuti jäi mind häirima, kui harva me Liivi oma luulelises vormis nägime. Tema enda looming jookseb filmist läbi päris vähe ja sedagi sunniviisiliselt, näiteks kui koolmeister filmi alguses luuletust kõrtsis ette loeb. Ma oleks tahtnud näha rohkem Liivi loomeprotsessi, mis teda inspireeris ja miks ta alla ei andnud, isegi kui tollaegne Vene võim teda terroristiks pidas. Lihtsam oleks ju olnud võimule alluda ja isamaaluule nurka visata selleks, et leib lauale saada. Milline oli tema suhe oma kirjanikust vennaga? Keda ta armastas ja kuidas tema haigus suhteid mõjutas? Nii palju küsimusi, mis vääriks vastuseid, aga me ei saa neid, sest keegi löödi maha ja me peame jälle vaatama üht amatöörist detektiivi.

Vaatamata asjaolule, et Juhan Liivil filmiga erilist seost pole, oli seda ikkagi huvitav jälgida. Film andis hästi edasi hirmu ja meeleheidet. Lõpplahendus polnud etteaimatav ning ei jätnud külmaks. „Varjust” jäävad meelde tapatalgud ja Pääru Oja, kuid Juhan Liiv vajub selle kõrval varju ja jääb uut filmi ootama.

Diana Vahtra

11. H